

Frd. 9nd Octbr. 1750

Frd. der odelsbønderne meddeles at de skal gi Husmenn Feste- eller

Bygselsedler [Cfr. Fr. 29. April 1752 og 29 Juni 1792]

Gr. Da endeel Bønder ikke vil give de Huusmænd, som de antage til at beboe deres Huuse eller dyrke eller opryde deres Jorder, Fæste- eller Bygselseddel efter Loven, men Huusmanden maa nøies med Bondens mundtlige Løfte, at han efter Landets Viis sin Livstid maa forblive ved Husets Beboelse og Jordens Brug; hvoraf flyder, at hverken Bonden eller Huusmanden kan ved Lov og Dom indtale, hvad de ere hinanden pligtige, hvorover især Huusmændene ofte urettelig drives fra deres Huse, naar de med største Flid have dyrket eller opryddet Jorden, og derefter maae gribe til Betlerstaven; saa bliver, til saadan Misbrug samt de fattige Undersaatters Fortrængsel at afskaffe og forekomme, Følgende befalet: Alle Odelsbønder, som nogle af deres Huse eller Jorder til saadanne Huusmænd enten have overladt eller i Fremtiden overlade, skal derpaa meddele Huusmanden en Fæste- eller Bygselseddel ved Dag og Datum samt paa det i Frd. 23 Jan 1719 anordnede stemplet Papiir, <fn="2">[Cfr. L. 9 Aug. 1839 §§ 4 og 29]</fn> uden nogen Skriverpenge derfor at tage, hvilken Bygselseddel skal lyde paa Huusmandens Livstid og paa hans Hustrues efter hans død, saa længe hun sidder Enke; og bør deri indføres ikke alene Husets og Jordens Leilighed samt Bygselens Summa, men endog den øvrige Tjeneste, Huusmanden bør bevise Bonden, og hvis de paa begge Sider ere pligtige at efterleve; alt i Overeensstemmelse med det Lovens 3 Bog 14 Cap. om Leilændinger anordner. Og skal saadan Bygselseddel paa Thinge til Alles Efterretning imod halve Læsningpenge Betaling forkyndes, og i alle sine Ord og Puncter uryggelig holdes og blive uforandret av Bonden eller Huusmanden; med mindre denne sidste eller hans Enke ved Opsætsighed, Utroskab eller i andre Maader sig derimod forsee; da de efter foregaaende lovlig Rettergang og Sagens Beskaffenhed bør dømmes til at have deres Fæste eller Bygsel forbrudt. Forsømmer nogen Bonde saaledes at give sin Huusmand lovlig Bygselseddel, eller nogen paa mundtlig Bygsel efterdags antager, da bør han ei alene betale det stemplede Papiir dobbelt, men endog desuden bøde til Sognets Fattige 1 Rdlr., som uden Lov og Dom af ham skal udredes, og hvormed de Committerede for de Fattiges Væsen i hvert Præstegjeld paa Landet bør have nøie Indseende.

Kilde:

Trykt: Schmidt, b. 1, s. 557; Schou, del IV, s. 193; Wessel-Berg, b. 2, s. 100, Nærbøvik, s. 65-66. [Nærbøvik har noe modernisert språk og noe mer fyldig begynnelse og slutt. Det har ikke vært mulig å identifisere kilden han har brukt.]

Frd. 29de April 1752

Frd. ang. Feste- eller Bygselsedler for Husmenn i Norge.

[Cfr. Fr. 29 Juni 1792, Res. 28 Juni 1799 og Canc. Prom. 28 Juni 1812, L. 25. Aug. 1848 §24, samt Skr. 2 Feb. 1808, 14 Oct. 1813, Skr. 8 April 1814, L. 9 Aug. 1839 §4 og L. 28 Mai 1845.]

Gr. Saasom der ved Executionen af bemeldte Fr. ere forfaldne adskillige Vanskeligheder.

1. Gaardmænd, Proprietairer eller Beneficarii maae ei imod dere Villie tvinges til at

give Bygsel paa de Pladser, som ere eller herefter blive opryddede inden Gaardens Indhegning eller Hjemrøser, saasom slige Pladse stedse sortere under Gaarden, og ingen Tid for aparte Skatter eller Udgifter kan skyldsættes, ei heller Gaarden i dens Afgift derfor forhøies; og maae Bonden og Huusmanden forenes saaledes, som de paa begge Sider finde tjenligt, om hvad enhver af dem paa sin Side haver at efterkomme og iagttage, naar derved intet imod L. 5-1-2 foretages. Men hvis en Huusmand, som selv havde bekostet Husene paa Pladsen at opbygge, eller kjøbt dem af den forrige Besidder, skulde døe, og Enken ei var i Stand at gjøre det Arbeide, som bonden behøvede, og de vare accorderede om, eller og Huusmanden kunde faae bygslet en anden Gaard og vide sig bedre Leilighed, da skal Bygningerne paa Pladsen efter billig Værdie, fastsat af uvillige Mænd, betales Huusmanden enten af Bonden selv eller den Huusmand, som kommer i Stedet, om Pladsen strax med en anden blev forsynet, i Fald herom ikke anderledes ved Accorden var stipuleret. Og skal ved saadanne Bygningers Taxation consideres, om Tømmeret dertil af Gaardens Skove er taget.

2. Vil Odelsbonden ved lovlig Bygsel afstaae een eller tvende saadanne opryddede Pladser (naar de uden nogen lovlig Besidders beføiede Anke ere ledige) enten til en af sine yngre Sønner, Døtres Mænd, Sødskende eller Andre, enten med eller uden Tillæg af den Ager og Eng, som under Gaarden selv bruges, da maa Saadant tillades, dog uden at den rette Odelsmand derved i sin Odelsret maa fornærmes, og uden at det bygslede stykke Jord derfor skal taxeres til Skyld for sig selv; men ligesom Odelsbonden vedbliver at svare Afgiften for hele Gaarden, saa maa han og med en saadan Bygselmand igjen accordere, hvor meget denne ham derudi skal komme til Hjælp. [See R. 29 Jan 1750 og 1752 med det der Anførte]

3. De Huusmænds Stuer og Pladser, som Odelsbonden eller Landdrotten selv haver bekostet at bygge, rydde eller indrette, for at besætte enten af gifte Tjenestefolk, Haandværksfolk eller andre Brugsarbeidere, deres Besiddere skal stedse ansees som Tjenestefolk, der efter lovlig Udsigelse bortflytte, med mindre de anderledes derom skriftlig forenes. [Cfr. Skr. 15 Jan 1844.]

4. Men paa de Pladse, som Huusmændene i Udmarken have bebygget og opryddet til Agerland eller Engbund af Steenhauger, Tørreraaber eller Myrsletter, skal give Huusmanden en Bog, hvoraf det første Ark skal være stemplet Papiir til 6 sh, hvori Jordens Strækning og Circumference, som ham er givet at dyrke, skal beskrives ikke ved Træer, som adskillig Forandring ere underkastede, men ved Stene, Bjergenupper, Bække, Elve og Vande, som ei lettelig forandres, og hvori tillige skal indføres, hvad saavel Jordrotten som Huusmanden hver paa sin Side har at iagttage, og hvor meget den sidste i aarlig Afgift skal svare; hvilket alt udi Thingprotocollen tillige skal indføres til Efterretning, i Fald Bogen i Tiden skulde bortkomme; ligesom og ved hvert Aars Udgang for Afgiften derudi skal qvitteres. Og maa saadan Huusmand eller hans Enke ikke af Pladsen udsiges og bortjages, saa længe de upaaklagelig efterkomme de dem foreskrevne Pligter. Med Strandsidderne ved Søekanten, og dem, som ved Kjøb- eller Ladestederne have bebygget Grunde imod at svare aarlig Grundleie deraf, skal det forholdes efter derpaa udstedte Grundseddell, hvad enten derunder er lagt nogen Kornløkke, eller derunder ikke befates videre Strækning end det, som Husene ere byggede paa og til Gaardsrum er indhegnet; og hvor ingen Grundseddell findes, der bør den af Grundeieren udtedes for den samme Leie, som af Huset sædvanlig gives og aarlig er accorderet. [Cfr. R. 12 Jan 1788, 2 og Prom. 25 Aug. 1798]

5. Paa det Rydningen i Norge paa alle mulige Maader kan fortsættes, og Familiene derved i Fremtiden mærkeligen tiltage, skal de Pladse, som i Gaardens Udmarker blive opryddede, være frie for al Slags Skyldsætning og Afgift af Tiende eller deslige, i Betragtning, at Gaarden

med dens Udmark forhen er skyldsæt, og at Huusmanden til Brænde- og Gjerdefang samt Kreaturenes Græsning med deslige videre nyder Hjælp af Gaardens Skove og Marke. [Cfr. R. 14 Nov. 1808.]

6. Men hvad de Rydningsmænd angaaer, som i Kongens eller Bygdernes Almindinger eller paa saadan Jord, som forhen ei er skyldsæt, oprydder Ager eller Eng, saavidt 3-12-4 og Fr. 7 Octbr. 1728 § 6 tillader, da skal derpaa af Fogden gives Rydningsmanden Bygselseddel paa 6 sh stemplet Papiir hvori ligeledes Stedets Circumference og Distance samt Forskjel paa Jord og Myrer efter § 4 skal beskrives og udi Thingbogen indføres, og forundes saadan en Rydningsmand Frihed udi 10 Aar fra første Rydningstid for Skatter, Landskyld, Tiende, Skyds og andre deslige Afgifter; men indbefatter saadan Rydning bløde og forhen ufrugtbare Myrer, som maatte igjennemgraves, inden det kunde cultiveres, skal derpaa bevilges en lige Frihed for Skatter og Afgifter i en tid af 15 Aar. Ifald Rydningsmanden inden den Tid dør og efterlader Hustrue eller fuldvoxne Børn, skal de være nærmest til at nyde Bygsel paa Stedet med lige Privilegier som Rydningsmanden, indtil Frihedsaarene ere expirerede, da Stedet derpaa efter 3-12-8 skal skyldsættes i Ligning med, hvis andre Gaarde der i Egnen ere ansatte for. [Cfr. L. 6 Juni 1816 §8 Littr. g.; it. Rent. C. 31. (Res. 14) Mars 1792, Rentk.-Skr. 28 Sept. 1754, 18 Sept. 1776, 14 Mai 1803; see ogsaa R. 15 Juni 1822, 13 Marts 1824, og R. 27 Mai 1841.]

7. Men dør saadan Rydningsmand, efterat Jorden er bragt i frugtbar Stand, og ei efterlader nogen Arving, som samme kan tiltræde, saa skal hans Arvinger af den, som igjen kommer til Jorden, erstattes, hvis af Rydningsmanden derpaa i Bygninger eller Andet er anvendt efter uvillige Mænds Skjøn, i Fald de derom ei skulde blive enige; hvorefter den, som Pladsen igjen antager, skal nyde de tilbagestaaende Frihedsaar for aarlig Afgift og Paalæg. I øvrigt skal Fogderne, Sorenskriveren og andre Vedkommende paa alle mulige Maader fremme og facilitere Rydningen, og ikke under Embeds Fortabelse deri gjøre nogen Hindringer eller Besværligheder.

Kilde:

Trykt: Schou, b. IV, s. 288-292; Schmidt, b. 1, s. 597-599, Nærbøvik, s. 66-70. [Nærbøviks versjon er noe forskjellig. Det har ikke vært mulig å identifisere kilden han har brukt]

Frd. 29 Juni 1792

Frd. ang. at jordeiere skal gi skriftlig kontrakt til husmenn m.v.

Gr. Det er bleven Kongen forestillet, at Huusmænd, i Norge, ikke sielden ere udsatte for vilkaarlig behandling af Jorddrotterne, hvilke sidste, naar hine have opryddet og forbedret de dem overdragne Jord-Stykker, ofte begiere større Afgifter og fordre mer Arbeid af Leierne, end disse have forbundet sig til at betale eller forrette, og da Kontrakterne desangaaende i Almindelighed bestaae i mundtlige Aftaler, er det lige umueligt for Parterne at bevise, og for Dommerne, naar Tvistigheder opstaae, at bestemme Vedkommendes gjensidige Rettigheder og Pligter.

Paa det at de norske Huusmænd (hvis Flid saameget har bidraget til at opdyrke

Landet) kan beskiermes imod deslige Undertrykkelser, og Jorddrotterne dog tillige handthæves i deres lovlige Eiendoms-Ret, blive herved ikke alene de Bud alvorligen indskierpede, som indeholdes i Fr. 29 Apr. 1752. 4§, i Hensigt til Strandsiddere og de Huusmænd, der have opryddet Pladser i Udmarkerne; men det befales end videre, at, uagtet det herefter, som hidtil, skal være overladt til vedkommende Jorddrotter, ved frivillige Foreninger med de Huusmænd, der nedsætte sig inden Gaardenes Indhegninger, at fastsætte saadanne Vilkaar, som de paa begge side finde tienligst, saa skal dog Husbonden være pligtig til, under sin Haand, at meddele enhver af disse Husmænd en Seddel, hvori de Vilkaar, med hvilke Pladsen er ham overdragen, nøiagtigen bestemmes; ligesom og Jorddrotten, til sin Sikkerhed, deraf bør imodtage en ligelydende Gienpart, som af Huusmanden er underskreven, og med tvende Vitterligheds Vidners Paategning bekræftet. Forsømmer nogen Jorddrott at efterkomme dette, da skal han, i Tilfælde af at Rettergangs-Trætte skulde reise sig imellem ham og Huusmanden, enten angaaende dennes Besiddelses-Ret, eller hans Pligter, i henseende til Afgift og Arbeide, ansees at have laiet Huusmanden Pladsen paa sin og Enkens Livstid, dor den Afgift, i Penge eller Arbeide, som deraf, i den sidst forløbne Tiid, har været svaret. I øvrigt maae disse giensidige skriftlige Forpligter udstedes paa ustempet Papiir.

Kilde:

Trykt: Schmidt, Forordninger, b. 2, s. 265; Schou, bind 10, s 399, Nærbøvik, s. 70-71.[Forskjell i innledning og avslutning hos Nærbøvik sammenlignet med de andre kildene. Det har ikke vært mulig å identifisere kilden Nærbøvik har brukt.]

Frd. 21 Juni 1799

Skifteforvaltningen i dødsbo etter husmenn og innerster på landet

Da Skifte-Forvaltningen i Stervboer efter fattige Huusmænd og Inderster ikke sjelden er trykkende for denne arbeidende Klasse af Landalmuen, især naar saadanne Boers ringe Effecter (hvilket for det meste bestaae i Arbeids-Reskaber og nødvendig Huusgeraad) bortsælges, hvorved den efterlevnede Ægtefælle ofte sættes ud af Stand til at underholde og opdrage de umyndige Børn, som have været avlede i Ægteskabet med den afdøde Mand eller Hustrue, efter hvilken Skiftet holdes; saa har Kongen, med Hensyn til at beskjerme og opretholde fornævnte talrige og trængende Klasse af Hans undersaatte, besluttet at foreskrive følgende Regler til Iagttagelse og Efterlevelse af Skifte-Forvalterne i begge Riger:

§ 1. Naar nogen Huusmand eller Inderste af Landalmuen, eller en saadan Mands Hustrue, ved Døden afgaaer og efterlader sig Børn, der ere avlede i Ægteskabet med den efterlevende Ægtefælle, da skal denne have Ret til at blive siddende i uskiftet Boe med de umyndige Børn, saalænge den forbliver i sin Enkestand.

§ 2. Dersom Enkemanden eller Enken ingaar nyt Ægteskab, da skal Skifteforvalteren registrere Boen og lade taxere, samt derefter beregne den Arv som kan tilfalde Børnene, dog uden at der maa holdes Auction over Huset eller Indboen, med mindre det af den efterlevende Ægtefælle selv begjæres; men Skifteretten skal alene give Børnene Udlæg for deres Arvelotter i Huset og Indboen med Erklæring, at samme antages som Pant og Sikkerhed for de deri udlagte Børnepenge. Til den Ende skal Skifteforvalteren strax lade Lodseddelen thinglyse, hvorfor Dommeren og Sorenskriveren nyde 24 skill. i Salario til lige Deling.

§ 3. Saasnart Sønnerne have opnaaet den Alder, at de efter Loven kan være raadige over deres Arv, skal den dem udbetales; ligeledes forholdes med Døttrenes Arvelodder, naar de giftes eller ved Bevilling blive myndige; men dersom den efterlevende Fader eller Moder forinden ved Døden afgaar, da skal Stif-Forældrene være pligtige at udbetale de ved Boet indestaaende Arvemidler til Overformynderiet, som besørger dem paa lovlig Maade udsatte og betryggede.

§ 4. Ved den længstlevende Faders eller Moders Dødsfald skal der strax holdes Skifte imellem dennes Børn og Stif-Faderen eller Stif-Moderen. Børnenes Arv efter den sidst afdøde maa da ogsaa bestemmes ved Taxation over Boens Effecter, uden at disse stilles til Auction; dog skal baade Skifteforvalteren og Børnenes Formyndere nøie paasee, at Myndlingerne ikke derved forurettes, men at Tingene ansættes til deres virkelige Værdie. Til Betryggelse i denne Henseende skal Taxations-mændene bekrætte med Eed, at Forretningen er holdt efter deres Samvittighed og deres bedste Overbeviisning.

§ 5. For Beskrivelsen af et Skiftebrev efter en Husmand eller Inderste af Landalmuen maa aldrig tages højere end 2 Rdlr., om samme endog skulde medtage mer end 4 Ark. Iøvrigt beregnes Skiftesalarium i Forhold af Boets Formue, ligesom i andre Stevboer. Denne Frd. skal bekjendtgjøres fra Predikestolene, og deraf uddeles til tilstrækkeligt Antal Exemplarer iblandt Landalmuerne, paa det at de Bud, den indholder, kunne desto vissere komme til hver Mands Kundskab.

Kilde:

Trykt: Wessel-Berg, b. 4, s. 776; Schmidt, Rescripter, b. 2, s. 562.

Skriv. 2 Februar 1808

Skrivelse til de sivile myndigheter ang. husmenn som er Soldater

Gr. Regjer. Commissionen har bragt i Erfaring, at der gives Gaardmænd eller Huusbønder, som udsige sine Husmænd fra de dem til Brug overbragte Pladser, blot fordi de som tjenestgjørende Soldater, ikke kunne præstere det Dagarbeide, som de ved indgangne Contracter have forpligtet sig til.

Saa længe en Gaardmand ingen anden grundet Klage har imod sin Husmand, end den, at han som Soldat, og imedens han under nærv. Krig bidrager til at skaffe enhver Indvaaner tryk Besiddelse af sine Eiendomme, hindres fra at opfylde alle de Pligter, han som Huusmand i Fredens Tid har indgaaet, synes det ubillig, at han skulde kunne udsiges fra Brugen af den Plads, ham engang er overdragen; hvorfor Regjer. Commissjonen maa anmode (Tit.) om at ville tilkjendegive Vedkommende, at forinden Kgl. Resol. erholdes, til nærmere bestemmelse af Gaardmændenes- og Huusmændenes gjensidige Pligter og rettigheder i denne henseende, kan det ikke tillades, at en Huusmand paa saadan Grund udsiges fra den ham overdragne Pladses Brug.

Kilde:

Trykt: Wessel-Berg, b. 4, s. 721-722; Schmidt, Rescripter, b. 2, s. 547-548.

Skriv. 8 April 1814

Skriv. til samtlige Amtmænd (3 Depart) ang utkastelse av husmenn.

Regentskabet har bragt i Erfaring, at der gives Gaardmænd eller Husbønder, som udsige sine Husmænd fra de dem til Brug overdragne Pladser, blot fordi de som tjenstgjørende Soldater ikke kan præstere det Dagarbeide, som de ved indgangne Contracter have forpligtet sig til. Saalænge en Gaardmand ingen anden grundet Klage har mod sin Huusmand end den, at han, som Soldat, og medens han undernærværende Omstændigheder bidrager til skaffe enhver Indvaaner trygg Besiddelse af sine Eiendomme, hindres fra at opfylde alle de Pligter, han som Huusmand har indgaaet, er det ubillig, at han skulde kunne utsiges fra den Plads, ham engang er overdraget ; hvorfor Regentskabet maa anmode Amtet om , at tilkjendegive Vedkommende, at det under Omstendigheder som disse ikke maa være nogen Husbond tilladt, af foranførte Grunde at udsige sin udcommanderede Husmand fra den ham overdragne Plads.

Skrivelsen blir gjentatt med samme ordlyd i ny skrivelse til myndighetene den 14.10.1813.

Kilde:

Trykt: Vogt, b. 1, s. 85.

Lov 24 September 1851

Lov ang. husmannsvesenet.

Os er bleven forelagt det nu forsamlede ordentlige Storthings Beslutning af 12te September dette Aar, saalydende:

§ 1: Huusmandscontracter skulle af Huusbonden besørages skriftlig oprettede i Overvær af 2de Vidner, som ved sin Medunderskrift tillige bevidne, at Contractens Indhold er Parterne bekjendt. Af Contracten skal Huusmanden leveres et Exemplar. Hvis ikke denne Forskrift inden 1 Aar, efterat Huusmanden med Huusbondens Vidende har taget Pladsen i Brug, er bleven iagttaget, uden at Vrangvillighed fra Huusmandens Side heri er Skyld, ansees Pladsen at vær Huusmanden fæstet paa hans og efterlevende Hustrues Levetid, saalænge hun i Enkestand forbliver, paa de Vilkaar, hvorom Parterne fra først af mundtlig vare forenede, eller hvis disse ikke kunne oplyses, paa de Vilkaar, hvorpaa Pladsen i den sidstforløbne Tid har været bortfæstet. Forsaavidt Pladsen i det heromhandlede Tilfælde er ny oprettet, og den mundtlige Overeenskomst ikke kan oplyses, blive Vilkaarene at bestemme ved Skjøn efter Forskrifterne i § 13.

§ 2. Bestaaer Pladsen i udyrket Mark, der skal opryddes, skal Fæstet gives paa Huusmandens eller Enkes Livstid, og kan, som Følge heraf, Huusmanden og hans Enke ikke tvinges til at fravige saadan Plads uden i det Tilfælde, som i § 10 omhandles. Det samme gjælder, om der, foruden den udyrkede, tillige hører dyrket Mark til Pladsen, saafremt denne sidste ikke er over 2 Maal elller 5000 Qvadratalen, og den udyrkede mindst er dobbelt saa stor som den dyrkede

Mark.

§ 3. Omendskjønt Fæste paa Huusmandsplads, formedelst manglende Iagttagelse af Forskrifterne i § 1, er blevet livsvarigt, skal dog Huusmanden paa Huusbondens Forlangende være forpligtet til at undertegne skriftlig Contract om Pladsens fremtidige Brug, naar Contracten gaaer ud paa livsvarigt Fæste og derhos ikke indeholder andre Vilkaar end dem, som følge af Forskriften i § 1. Paa samme Maade forholdes, naar Huusmandsplads er tiltraadt i udyrket Mark, og skriftlig Contracts Oprettelse maatte være forsømt.

§ 4. Huusmandscontracter bør af Huusbonden besørge thinglæste. Skeer det ikke, og Contracten forkommer, gjælder det Samme, som i § 1 er bestemt for det Tilfælde, at skriftlig Contract ei er bleven oprettet.

§ 5. Gebyret for Thinglæsning af en Huusmandscontract er 16 – sexten – Skilling.

§ 6. Huusmand, som har forbundet sig til efter Tilsigelse at forrette Arbeide for Huusbonden, tilkommer 1 Søgnedag i ugen fri for Arbeidspligten, saafremt han har modtaget dyrket Plads, men 2 Dage ugentlig, nar han har modtaget Fæste som nævnt er i § 2. Dagen eller Dagene, vælges af Huusmanden, forsaavidt Bestemmelse derom senest i den foregaaende Uge af Huusbonden ikke er afgiven. Huusmandens Kone maa ikke i Contracten forpligtes til Arbeide hos Huusbonden. De ovenfor omhandlede Fridage kunne istedetfor at tilstaaes hver Uge med begge Parters Samtykke tilstaaes for et længere Tidsrum paa eengang.

§ 7. Huusmanden er berettiget til, saafremt ikke anderledes ved skriftlig Contract er bestemt, at lade sit Pligtarbeide hos Huusbonden udføre ved en anden paalidelig Arbeider, som besidder den fornødne Kyndighed i og Duelighed til det Arbeide, hvortil Vedkommende er forpligtet.

§ 8. Huusmand maa ikke antage Inderst, med mindre det skeer med Hjemmel af Fæstecontracten eller Huusbondens Samtykke. Dog kan han indtage paa Pladsen sine ugifte Børn, naar disse ei føre egen Huusholdning. Endvidere kan en Huusmand efter det opnaaede 60de Aar, samt i Tilfælde af Sygelighed eller Udcommandering i militair Tjeneste, saavelsom Huusmandsenke, der besidder Plads efter sin afdøde Mand, indtage til Pligtarbeides Udførelse eller til Pladsens Drift en eenslig Person eller et Par Ægtefolk, hvilke fra troværdige Mænd have at skaffe Vidnesbyrd for deres Retskaffenhed og Duelighed. De saaledes indtagne Folk erhverve dog ved denne deres Tjeneste ingen Fortrinsret til senere at komme i Besiddelse af Pladsen. Heller ikke have de, om de føre egen Huusholdning, Ret til at tage Brændsel paa Huusbondens Eiendom, om end Huusmanden selv er tilstaaet en saadan Ret.

§ 9. Paahviler det Huusmanden at forrette Arbeide for Huusbonden efter Tilsigelse, skal Huusbonden ved hvert Nytaar og senest inden næstpaafølgende 14de April opgjøre Regnskab med ham. I manglende Fald taber Huusbonden hvad han efter Opgjør maatte faae tilgode hos Huusmanden, og det for hele den siden seneste Opgjør forløbne Tid, forsaavidt saadant tidligere er foregaaet. Dog gjælder dette ikke Tilgodehavende, hvorfor Huusbonden har modtaget særeget Gjælds-brev, ligesom Huusmanden heller ikke taber sit Krav, saafremt Huusmanden har undladt efter Tilsigelse at indfinde sig til Regnskabs Opgjørelse.

§ 10. Huusmand forbryder sit Fæste, naar han a) gjør sig skyldig i 3de Gange i Løbet af 1 Aar at forsømme Arbeidspligten, eller i Opsetsighed, Æresfornærmelse, Trudslar eller voldelig Adfærd imod Huusbonden, dennes Hustru eller den, som staaer i Huusbondens Sted, b) uden

Hjemmel bortfører Hø, Halm eller Gjødsel fra Pladsen, eller i andre Maader svigagtigen, eller, til Trods for Huusbondens Advarsel, i Brugen af Pladsen eller de samme tilliggende Rettigheder forholder sig imod Contracten, eller uhjemlet og til Huusbondens Skade benytter dennes Eiendom, c) trods Huusbondens foregaaende Advarsel, beholder til Huse paa Pladsen uden Hjemmel af Forskrifterne i § 8 indtagen Inderst, eller nogen med Hjemmel af bemeldte § indtagen Inderst, der har gjort sig skyldig i noget saadant Forhold, som i denne Paragraphs Litr. a, b og d er omhandlet, eller som har været anseet med Strafarbeide, d) gjør sig skyldig i Tyveri eller bedragersk Adfærd mod Huusbonden, ved Mishandling af hans Kreature eller i andre Maader forsætlig tilføier elller søger at tilføie Huusbonden Skade, eller uagtet Advarsel ved grov Skjødesløshed, strafbar Omgang med Ild eller i andre Maader udsætter Huusbondens Eiendom for Fare. Fæstet forbrydes ligeledes, om Huusmandens Hustru gjør sig skyldig i saadant Forhold, som ovenfor er omhandlet. For Unøiagtighed i Afgiftens Erlæggelse forbrydes ikke Fæstet, medmindre der 3de Gange efter hinanden hengaaer 6 Maaneder over den fastsatte Tid, forinden Afgiften betales.

§ 11. Ved at bedømme, hvorvidt Fæstet bør fornyes, bør Dommeren tage Hensyn til, hvorvidt Huusbonden eller dennes Hustru, eller den, som staaer i Huusbonds Sted, kan ansees ved misligt Forhold fra sin Side, saasom ved utilbørlig eller voldsom Adfærd, uforsvarligt Kosthold, utilbørlig Undladelse af at udbetale Huusmanden hans Tilgodehavende, vilkaarlig Indskrænkning af hans Rettigheder eller i andre Maader, at have givet Anledning til det Paaankede.

§ 12. Opsigelse er, i Tilfælde af Fæstets Forbrydelse, uforuden, og er Huusmanden i saadant Tilfælde ikke berettiget til at vedblive Pladsens Besiddelse længere end til næste Faredag. Ellers maa mellem Huusbonde og Huusmand Opsigelse finde Sted inden 29de Setember, og Fraflyttelsestiden eller Faredag for Huusmanden er den 14de April.

§ 13. Med Hensyn til Fravigelser af Pladsen fastsættes Føgende: a) Naar en Huusmand, der har havt Fæste paa bestemt Aaremaal eller paa Opsigelse, maa fravige Pladsen paa Grund af Opsigelse fra Huusbondens Side, tilkommer ham Erstatning for den Forøgelse af Pladsens Værdi, der maatte være en Følge af Forbedringer, som han kan oplyse at have foretaget enten ved Jordveien eller Huusbonden tilhørende Bygninger paa Pladsen, og som kunne antages at ville forøge Huusbondens Indtægt i Tilfælde af ny Bortfæstning. Ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet, om der tilkommer Huusmanden nogen Godtgjørelse, og i saa Fald ved Fastsættelsen af dennes Størrelse, bliver at tage i Betragtning, hvorvidt det ved Bestemmelsen af Vederlaget for Pladsens Besiddelse kan skjønnes i sin Tid at være blevet taget hensyn til Nødvendigheden af Forbedringer. b) Har Huusmanden med Huusbondens Minde opført noget Huus paa Pladsen, eller afkjøbt den forrige Bruger af Pladsen noget saadant, bør Huusbonden, om ikke anderledes mellem ham og Huusmanden ved skriftlig Contract er fastsat, naar Fæstet af hvilkensomhelst Grund ophører, give Huusmanden eller dennes Bo eller Arvinger en billig Godtgjørelse for deslige Huse, mod at de tilfalde Pladsen. Denne Pligt paaligger dog kun Huusbonden, forsaavidt Husene for Pladsen skjønnes nyttige eller nødvendige, og den Godtgjørelse, der kan kræves, strækker sig ikke til mere, end Beløbet af den Forøgelse, Pladsens Værdi ved dem kan ansees at have modtaget, ligesom det ved dens Ansættelse skal tages i Betragtning, om Tømmeret er taget i Huusbondens Skov eller af ham leveret. Vil Huusmanden ikke benytte heromhandlede Ret mod Huusbonden, staaer det ham frit for inden paafølgende 3die Mai at bortflytte saadant Huus, som ovenfor er omhandlet; dog ikkun saafremt Tømmeret til samme ei er taget af Huusbondens Skov eller af Huusbonden leveret; thi i dette Tilfælde, saavel som om Bortflyttelsen ikke skeer inden lovbefalede Tid, kan Huusbonden forlange, at der i Henseende til Huset kan forholdes som ovenfor er sagt. c) I

Mangel af mindelig Overeenskomst bestemmes saadan godtgjørelse, som i nærværende § 6 omhandles, ved Skjøn af Stedets Lensmand og 2de uvillige Mænd, der opnævnes af Fogden uden Betaling. I Tilfælde af Paaanke afgjøres Tvisten ved lovligt Overskjøn ved dobbelt Antal Mænd, som inden 4 Uger bliver at requirere hos Dommeren.

d) Saafernt ikke anderledes er bestemt, kan Huusbonden i Fraflyttelsestilfælde forlange sig overdraget den paa Pladsen værende Gjødsel og Foder, den første uden Betaling, Foderet efter Taxt, med hvilken forholdes efter de ovenfor angaaende Skjøn givne Regler. Medens Pladsen derimod er i Brug, kan Huusbonden ikke forlange sig leveret nogen Deel af den paa Pladsen faldende Gjødning, naar Brug derfor haves paa Pladsens Jordvei.

§ 14. Hvis Fattigcommissionen finder, at nogen Huusbond udsætter Fattigvæsenet for forøgede Byrder ved at paabinde sin Huusmand eller Strandsidder Forpligtelser, der i Forhold til Størrelsen og Godheden af hans Plads eller Grund og til de med samme forbundne Rettigheder ere for strænge, kan den ilægge ham et extraordinairt Bidrag til Fattigvæsenet uden Afgang i den almindelige Fattigskat.

§ 15. Den i L. 6–5 omhandlede Huustugt tilkommer ikke Huusbonden over Huusmanden eller dennes Hustru.

§ 16. Huusmand, som contractmæssigen er opsagt, hvad enten han har Jord at bruge eller ikke, kan udkastes, naar han ikke til Faredag godvilligen flytter. Ligeledes kan den, som vitterlig ikke har nogensomhelst Hjemmel til Besiddelsen af det Huus eller den Plads, hvorpaa han sidder, efter Huusbondens Forlangende uden Lovmaal og Dom udkastes. Udkastelsen forrettes af Lensmanden mod samme Gebyr og Godtgjørelse, som er bestemt for ham i Lov angaaende hvad der skal betales ved Retter m. m. af 13de September 1830 § 113. Finder nogen af Parterne sig forurettet ved saadan Forretning eller derunder afsagt Erstatning, kan han, naar Stevning udtages inden 4 Uger efter Forretningens Afholdelse, til første derefter indtræffende Thing, hvortil lovligt Varsel kan gives, indanke den til Prøvelse ved den Eiendoms Værnething, hvorunder Pladsen er beliggende, hvor Forretningen da, efter af Dommeren forgjæves anstillet Forligsprøve, bliver at paakjende.

§ 17. I den Huusmanden tilkommende Besiddelsesret kan ikke tages Udlæg for Gjæld.

§ 18. Uden Jorddrottens Samtykke maa Leilænding ikke, under Straf af Bøder, nedlægge eller oprette nogen Huusmandsplass. I Tilfælde af Overtrædelse heraf er derhos det Passerede ugyldigt, og kan Huusmanden søge sin Opretning hos Leilændingen. Paa Jord, der er udlagt til Brug for nogen Embeds- eller Bestillingsmand, maa ingen Huusmandsplads nedlægges, eller nogen saadan oprettes, medmindre Tilladelse dertil meddeles af Kongen eller den, han dertil bemyndiger. Til Bortfæste af ældre Huusmandspladse paa saadant Gods udkræves derimod kun Tilladelse for det Tilfælde, at Bortfæstningen skeer paa ufordeelagtigere aarlige Vilkaar for Gaardens Besidder end dem, som forhen have fundet Sted; derhos maa ingen Indfæstningspenge tages. Overtrædelse heraf straffes med en Mulct af 50 Speciesdaler for hver Gang; det Passerede er derhos ugyldigt, og kan Huusmanden søge sin Opretning hos den Embeds- eller Bestillingsmand, der har indsat ham.

§ 19. Forsaavidt der bliver Spørgsmaal om den i § 13 omhandlede Godtgjørelse for Forbedringer paa en Plads, henhørende under en Gaard, som bruges af nogen anden end Eieren, paaligger det denne at udrede Godtgjørelsen. Paa Gods, der er udlagt til Brug for Embeds- eller Befalingsmænd, paaligger det den af disse at udrede Godtgjørelsen, som er brugsberettiget til Gaarden paa den Tid, Spørgsmaalet om Erstatningen opstaaer.

§ 20. Huusmandscontracter, som ere oprettede af en Eiendoms Besidder i Præscriptionstiden, ere ikke forbindende for den Odelsmand, som indløser Gaarden, medmindre Contracten angaaer en gammel Huusmandsplads og er afsluttet paa sædvanlige Betingelser. [Jfr. Lov 26de Juni 1821 § 31.]

§ 21. For Afgift til Fattigvæsenet ere Huusmandsfolk frie, medmindre de ere i en saadan Formuesforfatning, at Fattigvæsenets Bestyrelse finder Grund til at iligne dem Afgift. Istedetfor den i L. 2-12-7 og Lov (angaaende nærmere bestemmelse i Henseende til Geistlighedens og Kirke-Betjentes Indkomster) af 14de Juni 1816, § 3, omhandlede Høstdag skal en Huusmand eller Huusmandsenke erlægge til Præsten 12 Skilling aarlig. For det Aar, hvori Vekommende nyde nogensomhelst Understøttelse af Fattigvæsenet, bortfalder Pligten til at svare denne Afgift, saavelsom den Huusmænd, overensstemmende med L. 2-22-12 paahvilende Afgift af 8 Skilling aarlig til Kirken, hvilken sidste Ydelse ifølge Forordningen af 13de August 1734 § 10 ligeledes bortfalder, forsaavidt Huusmanden ikke erholder Plads i Kirken. De ved nærværende Lovs Bekjendtgjørelse ansatte geistlige Embedsmænd beholde imidlertid, saalænge de i samme Embede forblive, Ret til af Huusmandsfolk at kræve Høstdag som tilforn.

§ 22. Forskrifterne i foregaaende § blive ogsaa at anvende paa Strandsiddere, Inderster og overhoved Enhver, som i henseende til de i denne § omhandlede Afgifter hidtil har været sat ved Siden af Huusmænd.

§ 23. Forordningen af 9de October 1750, forsaavidt den endnu maatte være gjældende, Forordningen af 29de April 1752 §§ 1–5 inclusive, samt Forordningen af 29de Juni 1792 ophæves. Ligesaa ophæves § 24 af Lov om civile og militaire Embedsgaarde af 25de August 1848." – Thi have Vi antaget og bekræftet, ligesom Vi herved antage og bekræfte denne Beslutning som Lov.

Kilde:

Trykt: Bull, b. 13, s. 517-524, Nærbøvik, s.82-87. [Nærbøvik bygger på Norsk Lovtidene. Han tar med alt frem til og med §16]